

Tekniikan Waiheita
ISSN 2490-0443
Tekniikan Historian Seura ry.
37. vuosikerta:3
2019
<https://journal.fi/tekniikanwaiheita>

Aikansa mediateknologiasta kuriositeetiksi – Lankapuhelimen historiasta nykytilanteeseen ja muuttuviin merkityksiin

Lilli Sihvonen

To cite this article: Lilli Sihvonen, ”Aikansa mediateknologiasta kuriositeetiksi – Lankapuhelimen historiasta nykytilanteeseen ja muuttuviin merkityksiin” Tekniikan Waiheita 37, no. 3 /2019): 31-42. <https://dx.doi.org/10.33355/tw.86773>

To link to this article: <https://dx.doi.org/10.33355/tw.86773>

Aikansa mediateknologiasta kuriositeetiksi – Lankapuhelimen historiasta nykytilanteeseen ja muuttuviin merkityksiin

Lilli Sihvonon¹

Lankapuhelin löytyi vielä 1990-luvulla lähes joka kodista. Digitaalisen gsm-järjestelmän myötä liittymämäärät lähtivät laskuun, ja lankapuhelimet alkoivat hävitä kotien eteispöydiltä. 2010-luvulla lankapuhelimelle on esitetty jopa museoesineen roolia, mutta katoaminen ei kuitenkaan tapahtunut sormia napsauttamalla, vaan lankapuhelinta käytetään edelleen harvakseltaan, vaikka operaattorit ovat luopuneet uusien liittymien myynnistä. Katsauksessa tarkastellaan lankapuhelimen historiaa ja asemaa vanhentuvana mutta yhä kiinnostavana mediateknologiana.

Johdanto

Toukokuussa 2016 Ilta-Sanomat julkaisi Retrotesti-sarjan, jossa selvitettiin, miten silloiset kuudes- ja kahdeksaluokkalaiset ” pärjäävät menneisyyden haasteiden kanssa ”². Sarjassa siis oletettiin, ettei nuoriso ole koskaan ollut tekemisissä ”menneisyyden haasteiksi” nimettyjen asioiden kuten lankapuhelimen tai puhelinluettelon kanssa. Kahdeksaluokkalaiset kokelivat pareittain veivattavan lankapuhelimen käyttöä. Heitä pyydettiin näyttämään, miten he soittaisivat sillä johonkin puhelinnumeroon. Kaikki parit tekivät saman virheen: he pyörityivät ensin puhelinnumeron ja nostivat luurin vasta sen jälkeen. Jokainen lankapuhelinta käyttänyt tietää, että lankapuhelin toimii toisin päin; ensin nostetaan luuri, ja sen jälkeen valitaan numero joko näppäillen tai veivaten riippuen puhelintyyppistä.

Retrotesti-sarjan tulokset viittaavat siihen, että mediateknologian käyttö on aina opelettava. Lankapuhelin kuten mikään muukaan teknologia ei näyttäydä itseäänselvyytenä, vaikka teknologian omaksuminen etenkin nuorison parissa voi vaikuttaa ripeältä ja vaivattomalta. Myös lapsuudessamme tutuksi tullut media vaikuttaa siihen, miten lähestymme itsellemme tuntematonta (uutta tai vanhaa) mediaa³. Mediateknologian käyttö myös unohtuu sitä mukaa, kun teknologia vanhenee ja poistuu käytöstä.

Tarkastelen tässä katsauksessa lankapuhelimen vanhentumista ja muuttuvia merkityksiä. Katsaus etenee lyhyestä historiaosuudesta lankapuhelimen nykytilanteeseen sekä pohdintaan lankapuhelimen tulevaisuudesta. Hyödynnän katsauksen aineistona 2010-luvulla julkaistuja suomalaisia lankapuhelinuutisia sekä tekemääni lankapuhelinhavaintopäiväkirjaa porilaisilta kirpputoreilta. Havainnollistan uutisaineistoilla lankapuhelimen nykytilannetta, ja kirpputoriaineistolla puolestaan tulevaisuuden mahdollisuuksia.

Median käsite on monimuotoinen ja toisinaan hankalakin. Kuten mediatutkijat Seija Ridell ja Pasi Väliaho huomauttavat, sanan monikkomuotoa media näkee monesti käytettä-

¹ FM Lilli Sihvonon on Turun yliopiston tohtorikoulutettava digitaalisen kulttuurin oppiaineessa. Sihvonon keskittyy väitöskirjassaan kulttuurituotteiden uudelleenjulkaisemisprosessiin.

² Leinonen, *www.is.fi* 26.5.2016.

³ Ks. esim. Menke & Schwarzenegger 2019.

Kuva 1. Nuoret kokeilivat pareittain lankapuhelimen käyttöä Iltä-Sanomien Retrotesti-sarjassa 26.5.2016. Lähde: Leinonen, www.is.fi, 26.5.2016.

vän puhuttaessa yksittäisestä joukkoviestinnästä, vaikka oikea muoto olisi medium. Medium viittaa johonkin välissä olevaan. Mediumin ja median ulottuvuuksia ovat heidän mukaansa myös sanomien tai sisältöjen siirtäminen, sen keinoksi tai kanavaksi sekä vastakkaisten osapuolten väliin asettuminen. Nämä ulottuvuudet edellyttävät siten myös tilaa.⁴ Tästä tietoisena olen pyrkinyt välttämään median lukitsemista johonkin tiettyyn määritelmään⁵. Viittaan tässä katsauksessa lankapuhelimeen mediateknologiana, mediumin synonyymina. Vaikka tarkastelen aluksi koko lankapuhelinteknologian kehitystä ja nykyisyyttä, siirrytään painopiste fyysisiin laitteisiin katsauksen lopussa.

2010-luvulla lankapuhelimen voi määritellä katoavaksi mediateknologiaksi, kun lankapuhelinliittymät vähenevät, käyttäjät ovat pitkälti siirtyneet matka- ja älypuhelinpariin eikä hapertuvaa kuparijohtoa enää uusita.⁶ Media-arkeologisesta näkökulmasta tarkasteltuna lankapuhelimesta on tulossa mielenkiintoinen tutkimuskohde, vaikka se ei täytäkään kaikkia sen määritelmiä. Media-arkeologia tutkii menneisyyttä ymmärtääkseen nykyisyyttä. Se keskittyy pääasiassa outoon ja unohdettuun mediaan – mediaan, josta ei ikinä tullut mitään.⁷

Puhelin oli ensimmäinen sähköinen kodin mediateknologia, joka erotti uudella tavalla yksilön ja perheen yhteisöstä⁸. Vaikka lankapuhelin ei ole vielä outoa mediaa kaikille, siitä on tulossa sellainen. Se on malliesimerkki digitaalisuuden jatkuvasta voittokulusta ja sitä ai-

⁴ Ridell & Väliaho 2006, 15–17. Ridell ja Väliaho huomauttavat sivun 16 alaviitteessä, että Suomessa on myös tapana käyttää monikon monikkoa mediateknologioista ja -välineistä puhuttaessa.

⁵ Ks. myös Ridell & Väliaho 2006, 23.

⁶ Rautio, yle.fi, 6.8.2017.

⁷ Parikka 2012.

⁸ Marvin 1988, 6. Marvinin klassikkoteos *When old technologies were new* ilmestyi vuonna 1988, ja on siitä lähtien ollut yksi merkittävimpiä mediatutkimukseen vaikuttaneita teoksia.

emman maailman asteittaisesta katoamisesta. Nyt lankapuhelin, kuten vanhaksi määriteltävä mediateknologia usein⁹, etsii paikkaansa maailmassa, jossa oletetaan, ettei sitä enää tarvita. Uusien tehtävien muotoutumista voi jo nähdä. Suurta paluuta alkuperäiseen tehtävään ei ehkä kannata ennustaa, mutta yli sata vuotta kestäneen kehityksenkään alasajo ei ole yhtä suoraviivainen.

Lankapuhelimen kehitys ja arkipäiväistyminen Suomessa

Ensimmäiset puhelinkeskustelut Suomessa on tiettävästi käyty joulukuussa 1877. Suomen puhelimen isänä on pidetty Daniel Johannes Wadénia, joka valmisti puhelimia myyntiin jo 1870-luvun lopulla. Kiinnostus puhelinta kohtaan kuitenkin tyyntyi tuolloin nopeasti, ja Wadénin silloinen puhelinyhtiö lakkautettiin jo alkuunsa vuonna 1878. Syinä olivat heikko kuuluvuus ja yhteyksien vähyys. Ratkaisu ongelmiin löytyi puhelinkeskuksista ja -johdoista, jotka tekivät mahdollisiksi puhelimen toimivuuden ja leviämisen. Ensimmäiset puhelinkeskukset perustettiin 1880-luvun alussa Turkuun ja Helsinkiin.¹⁰

Puhelimen kulttuurihistoriaa tutkineen Kari Immosen mukaan puhelin oli aluksi enemmän kuriositeetti ja arvovallan väline kuin varsinainen työkalu. Puhelin oli käyttökelpoinen etenkin yrityksissä, mutta kesti vielä pitkään ennen kuin se muuttui arkipäiväiseksi käyttöesineeksi. Hinnat olivat korkealla, niistä käytiin kilpailua eikä verkkoon saanut liittää mitä tahansa laitetta vaan vain puhelinyhdistyksen hyväksymiä. Puhelimen haluttiin – rautatien tavoin – palvelevan kaikkia kansalaisia samoilla periaatteilla. Immonen huomauttaakin teoksensa esipuheessa, kuinka puhelimen käytön laajeneminen on ollut keskeinen osa suomalaista tasa-arvoa ja demokratiaa. Puhelimen demokratisoitumisessa meni kuitenkin oma aikansa: rittäjillä, toimihenkilöillä ja korkeasti koulutetuilla oli suhteellisesti useammin puhelin kuin muilla käyttäjäkunnilla.¹¹

Kun puhelin vähitellen yleistyi Suomessa 1800-luvun lopulta alkaen, se vaikutti heti etenkin Helsingin kaupunkimaisemaan: sinne tänne nousi telineitä ja pylväitä ja niiden välissä kulkevia johtoja. Vaikka estetiikkaa pyrittiin painottamaan puhelinlinjojen asennuksissa, niiden koettiin silti rumentavan maisemaa. Vuonna 1899 johtoja ryhdyttiin siirtämään maan alle, minkä vuoksi katuja revittiin usein auki. Puhelinkeskukset olivat puolestaan näyttäviä rakennuksia, ja niillä pyrittiin luomaan puhelimelle arvovaltaa.¹²

Ensimmäiset puhelimet olivat seinäkoneita, joista siirryttiin vähitellen pöytäpuhelimiin. Vaikka puhelimen käyttövarmuus on aina ollut tärkein osa puhelinta, Immonen kirjoittaa ulkonäön olleen myös keskeinen seikka. Puhelimia valmistettiin esimerkiksi pähkinäpuusta, ja niissä oli koristeellisia leikkauksia ja maalauksia. 1910- ja 1920-luvuilla ne muuttuivat funktionaalisiksi. Myös koko keveni ja pieneni, mikä viesti puhelimen tehokkuudesta. Heikkouksiakin oli etenkin äänen käytön ja puhelujen hitaan yhdistämisen suhteen. Ylikuuluvuus puolestaan johti siihen, että lähellä olevilla linjoilla oli mahdollisuus salakuunnella puheluita. Puheluita joutui jonottamaan, ja etenkin 1920-luvulla puhelinkeskukset ruuhkautuivat. Auto-

⁹ Ks. esim. Menke & Schwarzenegger 2019.

¹⁰ Jutikkala 1977, 34–60; Immonen 2002, 13–26.

¹¹ Immonen 2002, esipuhe, 11–17, 26–31, 141–142.

¹² Immonen 2002, 31–40.

maation myötä puhelinkeskukset alkoivat kuitenkin vähentyä, ja viimeinen keskus sulkeutui vuonna 1960.¹³

Automatisointi teki puhelimen käytöstä tehokkaampaa ja taloudellisempaa huolimatta kalliista laitteistosta. 1970-luvulla otettiin käyttöön ensimmäiset näppäinpuhelimet. Tätä ennen puhelin oli ollut veivattava, tosin sitäkin pidettiin suurena edistysaskeleena, sillä sekin nopeutti soittamista. Näppäinpuhelimien katsottiin olevan tätäkin nopeampi ja tehokkaampi laite. Vaikka kehitystä tapahtui, puhelimen rakenne säilyi teknisesti samana lähes sadan vuoden ajan.¹⁴

Media- ja elokuva-alojen tutkijoiden Lisa Gitelmanin ja Geoffrey B. Pingreenin mukaan uusi media käy läpi identiteettikriisin. Käyttöänoton omaksuminen on aluksi hidasta, mutta kriisi menee ohi, kun huomataan, miten media toimii ja kenelle se on tarkoitettu.¹⁵ Myös Immonen huomauttaa, että uudet tekniset laitteet aiheuttavat usein hämmennystä, pelkoa ja epäilyä. Niitä ja niiden käyttöä ei ole aina helppo ymmärtää. Uudella laitteella voi kestää pitkään, ennen kuin käyttäjät kelpuuttavat sen. Myös puhelinta määritti jonkin verran suhde aiempaan teknologiaan kuten lennättimeen. Immosen mukaan puhelin oli ensimmäisille käyttäjilleen ihmeellinen esine, jonka käyttötarkoitus oli epäselvä. Sen koettiin olevan ”enemmän luksusta kuin tarpeen sanelemaa”.¹⁶

Puhelimeen on liittynytkin arvonantoa ja juhlallisuuksia. Puhelimen tulo perheeseen oli merkittävä tapahtuma, ja sen asentamista taloon saattoivat tulla naapuritkin seuraamaan. Lankapuhelimesta tuli muutoinkin merkittävä kulttuurinen laite, jonka käytöstä annettiin puhelinluetteloissa ohjeita. Väärinkäytöksi katsottiin pitkään puhuminen ja juoruilu. Puhelimella saattoi olla myös keskeinen rooli näytelmissä ja elokuvissa, ja toisaalta populaarikulttuurin teoksilla saattoi Immosen mukaan olla vaikutusta siihen, miten puhelimeen suhtauduttiin.¹⁷

Lankapuhelin kuitenkin arkipäiväistyi ja oli yli sata vuotta merkittävä viestintäväline ja medialaite kotitalouksissa ja yrityksissä. Sen elinkaarta voisi kuvata klassiseksi (media)teknologian kehityslinjaksi eli miten uusi, outo ja epäilyttäväkin mediateknologia valtavirtaistuu. Käyttäjät arvioivat sen riskejä ja mahdollisuuksia. Sitten medium alkaa viehättää käyttäjiä, ja vähitellen siitä tulee tarpeellinen ja tuttu. Siitä tulee kulttuuria, ja sen ympärille muodostuu yhteisöllisyyttä. Monesti uusi media syrjäyttää vanhan lopulta, koska se välittää tehokkaammin. Uuden median oletetaan myös olevan transparenttia, ikään kuin sitä ei edes olisi. Uusi media onkin usein teknisesti parempaa kuin vanha, mutta se ei sinänsä ”vapauta” informaatiota vanhan median rajoitteista.¹⁸

¹³ Immonen 2002, 44–58.

¹⁴ Immonen 2002, 52, 86–118.

¹⁵ Gitelman & Pingree 2003, xii.

¹⁶ Immonen 2002, 73, 84–86.

¹⁷ Immonen 2002, 73–83, 143–144, 154.

¹⁸ Ks. Gitelman & Pingree 2003, xi–xvi.

Lankapuhelimen vanheneminen

Uuden ja vanhan median käsitteiden välinen rajanveto on vaikeaa. Milloin media on uutta, ja milloin se on vanhaa? Kuten uuden median tutkija Wendy Hui Kyong Chun on todennut, jonkin kutsuminen uudeksi johtaa vääjäämättä siihen, että se on joskus myös vanhaa. Uuden median (new media) tavoittaminen tässä hetkessä on vaikeaa jo sen nopean leviämistahdin takia.¹⁹ Myös teknologiaa ja kulttuuria tutkinut Jonathan Sterne kirjoittaa uuden viittaavan nykyään esimerkiksi uusiin, toisiin tietokoneisiin ja tahtiin, jolla uusia, nopeammin toimivia laitteita sysätään markkinoille. Tietokone itsessään ei ole enää uutta mediaa.²⁰ Uusi media kytkeytyy käsityksissä usein digitaalisuuteen, ei uusien artefaktuaalisten, mekaanisten tai elektronisten mediateknologioiden ilmestymiseen. Muun muassa elokuvatuotantoa tutkinut John McMullan onkin todennut, ettei uuden median käsitteen tulisikaan olla niin tärkeä kuin sen, mitä jokin media esimerkiksi remedioi. Hän itse liittää uuden median perustusteknologioihin eli kaikkiin vallankumouksellisiin muutoksiin viestinnässä – muutoinkin kuin pelkkään digitalisaatioon.²¹

Media- ja kommunikaatiotutkija Simone Natale puolestaan väittää, ettei sellaista asiaa kuin vanha media (old media) edes ole. Vanha media on hänen mukaansa suhteellinen: se viittaa tapaan, jolla vastaanotamme, koemme ja integroimme mediaa jokapäiväiseen elämäämme. Vanha media on sitä, mitä me kuvittelemme katoavaksi, syrjäytyväksi ja voitetuksi siinä kontekstissa, jossa elämme. Vanha media kertoo pikemminkin käyttäjänsä suhteesta mediaan kuin mediasta itsestään.²² Tuon seuraavaksi esiin suomalaista uutisointia siitä, millainen on suhteemme lankapuhelimeen 2010-luvulla.

Olen hyödyntänyt tämän katsauksen aineistona 2010-luvulla ilmestyneitä lankapuhelimeen liittyviä suomalaisia uutisointeja. Keräsin Google-haulla yhteensä 14 uutista lankapuhelimen nykytilanteen kehityksestä. Rajasin hakuni 2010-luvulle luodakseni jonkinlaisen jatkumon Immosen vuonna 2002 ilmestyneelle *Sillat sielujen ja ihmismietteen* -teokselle. Vanhin uutinen on vuodelta 2011, ja tuorein vuodelta 2019. Suurin osa uutisista on julkaistu Ylen nettisivuilla, mutta joukossa on myös *Tekniikka & Talous* -lehden, MTV:n ja *Keskisuomalaisen* uutisia.

Digitaalisen gsm-järjestelmän vuonna 1991 tapahtuneen käyttöönoton jälkeen lankapuhelimen menekki alkoi vähitellen hiipua. Immosen mukaan vuoden 1990 jälkeen lankapuhelinten määrän kasvu hidastui ja kääntyi laskuun. Vuonna 1999 lankapuhelimia löytyi edelleen hieman alle 80 % kotitalouksista, mutta samana vuonna matkapuhelinten määrä ohitti lankapuhelimet.²³ Lankapuhelimista on luovuttu, vaikka ne olisivat edelleen toimivia laitteita. Lankapuhelinta käyttävät enää ikäihmiset.²⁴ Myös Immonen mainitsee lankapuhelinkäyttäjien ikärakenteen ja käyttötottumusten muuttuneen. Matkapuhelimella on suhteessa lankapuhelimeen niin paljon etuja, että lankapuhelinta ei enää tarvita eikä hankita. Nuoret käyttäjäpolvet eivät myöskään enää omaksu vanhaa teknologiaa.²⁵ Esimerkiksi tammikuussa

¹⁹ Chun 2011, 184.

²⁰ Sterne 2007, 18–20.

²¹ McMullan 2017, 2, 10.

²² Natale 2016, 586, 593, 597.

²³ Immonen, 199–228.

²⁴ Ks. esim. MTV *Uutiset*, mtv uutiset.fi 13.7.2013.

²⁵ Immonen 2002, 210–213.

2015 Yle uutisoi, etteivät nykynuoret osaa enää käyttää lankapuhelinta. Toimituksissa on jouduttu opettamaan nuoria uudelleen käyttämään lankapuhelinta, ja kirjoitus sisältääkin lankapuhelimen käyttöohjeita.²⁶

Arviot lankapuhelimen elämän päättymisestä eivät ole mairittelevia, eivätkä ne juuri vaihtelee: lankapuhelimen arvellaan elävän enää muutamia vuosia. Vuonna 2011 *Tekniikka & Talous* -lehden kirjoituksessa lankapuhelimen elinajaksi esitettiin tuolloin ainakin viittä vuotta. Arvion antoi Elisan toimitusjohtaja Veli-Matti Mattila. Lankapuhelut loppuvat, kun kustannukset ylittävät tuotot. Kiinteälle laajakaistalle esitettiin kuitenkin myös uutta käyttöä eri viihdepakettipalvelujen muodossa.²⁷ Vuonna 2013 lankapuhelimen tilanne oli otsikoitu yllättävänä: ”Lankapuhelin ei olekaan kadonnut”. Näin siitäkin huolimatta, että liittymien määrä oli ollut jatkuvasti laskussa. Uutisessa esitetyn arvion mukaan Suomessa oli silloin noin 900 000 lankapuhelinliittymää, joiden käyttöaste jakautui puoliksi yrityskauppoihin ja kotitalouksiin välillä. Matkapuhelimen lisäksi liittymien sulkeutumiseen on vaikuttanut muutaminen alueelle, jolla lankapuhelinkuuluvuutta ei enää ole.²⁸

Lankapuhelimen vanhetessa vanhenee paljon muutakin kuin vain fyysinen laite ja kumiparajohdot. Esimerkiksi maaliskuussa 2015 Yleisradion jutussa ”Äänimuistotkin ovat katoavia” -otsikolla muistutettiin myös lankapuhelimen olevan osa katoavaa äänimaisemaa.²⁹ Muutama kuukausi myöhemmin Yle keräsi lukijoiden lankapuhelinmuistoja³⁰, mikä sopii katoavan mediateknologian oirekuvastoon: yhteisö tai muu taho pyrkii tallentamaan siitä jotakin jälkipolville. Kesäkuussa 2015 Ylen toimittaja haastatteli eläkkeellä olevaa pariskuntaa, joka käytti vielä tuolloin lankapuhelinta. Huolimatta siitä, että matkapuhelin oli heille ensisijainen yhteydenpitoväline, he eivät olleet halunneet luopua lankapuhelimestaan. Pariskunta kertoi kokevansa lankapuhelimen perinteeksi ja tärkeäksi sekä säilyttävänsä sitä käytössä varmuuden vuoksi; se voi vielä joskus osoittautua tarpeelliseksi. Lankapuhelimesta oli ollut myös iloa lastenlapsille leikin muodossa.³¹ Vielä samana vuonna Keski-suomalaisessa arveltiin lankapuhelimen katoamisen olevan luultua hitaampaa. Toisaalta liittymän saaminen on jatkuvasti hankaloitunut, koska lankapuhelinkuuluvuus oli jo silloin osassa maata lopetettu.³²

Vaikka aineistossa ei suoraan mainita lankapuhelimen ja kehon välisestä suhteesta, on lankapuhelimen rooli ikäihmisten medialaitteena yksi merkki siitä. Kuten Gitelman ja Pingree huomauttavat, media on jatke kehollemme ja aisteillemme. Ne suunnitellaan sopimaan ihmiselle, ja ihminen sopeutuu käyttämään niitä.³³ Uuteen mediateknologiaan voi olla vaikea sopeutua. Cecilie Givskov on tutkinut, miten ikäihmiset kokevat mediateknologian ja ikääntyvän kehon välisen suhteen. Hän osoittaa muun muassa, kuinka kehitys lankapuhelimesta matkapuhelimiin ja älypuhelimiin saatetaan kokea miellyttävän rutiinin tuhoutumisenä: monet hänen haastateltavansa pitivät aiemmin puhelimessa rupattelusta. Nyt ikääntyneenä matkapuhelin koetaan hankalakäyttöiseksi eikä samanlaista puheenvirtaa synny kuin ennen. Givskov huomauttaa, kuinka ristiriitainen uuden median ja ikääntymisen suhde on:

²⁶ Haarala, *yle.fi* 17.1.2015

²⁷ Lukkari, *tekniikkatalous.fi* 24.8.2011.

²⁸ MTV Uutiset, *mtvuutiset.fi* 13.7.2013.

²⁹ Leivo, *yle.fi* 6.3.2015.

³⁰ Vähäsarja, *yle.fi* 12.6.2015.

³¹ Kempainen, *yle.fi* 13.6.2015.

³² Rahkonen, *ksml.fi* 28.12.2015

³³ Gitelman & Pingree 2003, xix–xx.

tekniikan oletetaan olevan keskeisessä roolissa edistämässä hyvinvointia myöhemmällä iällä, mutta samanaikaisesti se myös luo kuiluja sukupolvien välille.³⁴ Aineistossa lankapuhelimelle esitetäänkin käyttöä ikäihmisten turvapuhelimenä, koska sen käyttö on varmempaa kuin matkapuhelimen: lankapuhelin toimii sähkökatkojen aikana, eivätkä linjaruuhkat ja sääolosuhteet vaikuta kiinteään linjaan.³⁵ Häätötilanteissa tutun laitteen käyttö on helpompaa kuin tuntemattoman, mutta liittymän saatavuus on alueellisesti rajoittunutta, ja liittymien ja puhelujen hinnat voivat rokottaa pienituloisen ikäihmisen eläkettä.

Vuonna 2016 arviot lankapuhelimen eliniästä ovat tähdentyneet, ja niiden mukaan lankapuhelin poistuisi käytöstä tulevien kymmenen vuoden aikana. Arviot ovat suhteellisen samat vuoden alussa ja lopussa. Vaikka lankaverkkoa on pidetty luotettavana, sekin vanhenee fyysisesti eikä hapertunutta kuparijohtoa ole enää uusittu.³⁶ Käyttäjien kadotessa on kiinteän puhelinverkon ylläpidosta tullut kallista niin palveluntarjoajille kuin kuluttajillekin. Perinteisen lankapuhelimen tilalle on ollut tarjolla sekä mobiiliverkon että laajakaistaliittymän (VoIP-puhelin) kautta toimivia lankapuhelimen näköisiä pöytäpuhelimia. Kuitenkaan esimerkiksi VoIP-liittymät eivät ainakaan vuonna 2012 olleet suosittuja suomalaisten keskuudessa.³⁷

2010-luvulla vain DNA:n kerrotaan poikkeuksellisesti avanneen uusia lankapuhelinliittymiä³⁸. Telia puolestaan ilmoitti vuoden 2019 alussa lopettavansa lankapuhelinliittymät³⁹. Suurin osa lankapuhelinliittymistä on vuonna 2019 Elisän liittymiä. Elisa ei toistaiseksi ole lähtenyt lankapuhelinliittymien alasajoon, vaikka ilmoittaa sivuillaan, ettei Elisa Lankapuhelin -liittymä ole enää uusmyynnissä. Tilalle on tarjolla Saunalahti Kotipuhelin, joka toimii mobiiliverkon kautta. Vastaavia liittymiä on muillakin operaattoreilla.⁴⁰ Viimeisimmän arvioon mukaan lankapuhelimen elämä päättyy Suomessa vuonna 2020, jos liittymien määrän väheneminen jatkuu⁴¹.

Muuttuvat merkitykset ja tulevaisuus

Mediateknologian vanheneminen ei siis ole kovin yksiselitteinen ja suoraviivainen prosessi. Täsmällistä vanhenemisen hetkeä on vaikea antaa. Simone Natale muistuttaa, että uutuus ja vanhuus ovat jatkuvan uudelleen neuvottelun kohteita. Vaikka jotakin mediateknologiaa ei käytettäisi laajalti, se ei merkitse sen vanhuutta. Vanhuus ei myöskään määrittele median käyttökelpoisuutta. Riippuen kontekstista median voi nähdä pikemminkin tavanomaisena tai poikkeavana. Lisäksi asioiden, esineiden ja median uudet merkitykset ja tehtävät ovat aina mahdollisia. Media selviää vanhenemisestään eri tavoin esimerkiksi siirtymällä toisiin

³⁴ Givskov 2018, 310–314.

³⁵ Tolonen, *yle.fi*, 27.1.2016.

³⁶ Rautio, *yle.fi* 14.2.2016; Aula, *yle.fi* 31.12.2016.

³⁷ Puikkonen, *yle.fi* 15.3.2017; Kiviranta, *yle.fi* 4.7.2012; *Puhelinliittymät.fi* 2016; *Digitoday* 4.7.2012, *is.fi/digitoday*.

³⁸ Rautio, *yle.fi*, 6.8.2017.

³⁹ STT-Yle, *yle.fi* 8.1.2019.

⁴⁰ *Elisa Lankapuhelin*, 2019, *elisa.fi/asiakaspalvelu*; Ks. esim. *Telia Kotinumero ja Kotipuhe* 2019, *www.telia.fi*; Pitkänen, 8.1.2019, *www.is.fi/taloussanomat*.

⁴¹ Lukkari, *tekniikkatalous.fi* 31.5.2018.

Kuva 2. Porin SPR:n Kontissa 3. lokakuuta 2018 myynnissä ollut lankapuhelin. Puhelimen myyntihinta oli 50 euroa. Kuva: Lilli Sihvonon.

tehtäviin kierrätyksen ja henkiinherätyksen kautta.⁴²

Mediateoreetikko Wolfgang Ernstin mukaan etenkin mediaarkeologisesta näkökulmasta tarkasteltuna median kulttuurinen ja operationaalinen elämä ovat eri asioita: vanha medialaite voi edelleen napata signaaleja eikä laitteen toiminnassa ole ”historiallista” eroa menneen ja nykyisen välillä. ”Historialliset” mediaobjektit ovat Ernstin mukaan radikaalilla tavalla läsnä silloin, kun ne edelleen toimivat, vaikka niiden ulkopuolinen maailma olisikin kadonnut.⁴³ Toistaiseksi niin lankapuhelimen kulttuurinen kuin operationaalinenkin elämä jatkuvat. Käytöstä poistuvat lankapuhelimet voivat edelleen toimia, vaikka ilman lankapuhelinliittymää ja kuuluvuutta niitä ei voi enää kotioloissa käyttää alkuperäisessä tarkoituksessaan. Mahdollisia muita käyttötarkoituksia on kuitenkin olemassa.

Vierailin kolmella porilaisella kirpputorilla⁴⁴ kolmena eri kertana lokakuun 2018 ja tammikuun 2019 välisenä aikana tarkoitukseni selvittää, myydäänkö niillä lankapuhelimia, millaisia puhelimia ja millaisin hinnoin. Jokaiselta käynniltä löysin yhden myynnissä olevan lankapuhelimen. Puhelimet olivat kaikki veivattavia, ja niiden hinta vaihteli 2–50 euron väliltä. Niiden toimivuutta en pystynyt arvioimaan. Yhtenä havaintona voin todeta, ettei lankapuhelin ole täysin menettänyt arvokkaan ja sisustuksellisen esineen tehtävää. Esimerkiksi kuvan 1 koristeellinen lankapuhelin oli myynnissä 50 euron hintaan Porin SPR:n Kontissa 3. lokakuuta 2018. On mahdollista, että kyseinen lankapuhelin jatkoi elämäänsä ainakin osittain toisenlaisissa merkityksissä kuten kuriositeettina tai leikkikaluna.

Fyysisen kuriositeetin lisäksi lankapuhelin jatkaa elämäänsä myös digitaalisena kuriositeettina matka- ja älypuhelimissa. Esimerkiksi älypuhelimien soittoäänät jäljittelevät lankapuhelinten pirinää, ja niitä on puhelimissa valmiina sekä ladattavissa sovelluskaupoista. Samaten sovelluskaupoista voi ladata veivattavan numerovalinnan kuten Rotary Phone-sovelluksen, joka mainostaa tuovansa käyttäjänsä älypuhelimien takaisin 1920-luvulle⁴⁵.

⁴² Natale 2016, 588–589. Ks. myös McMullan 2017; Menke & Schwarzenegger 2019.

⁴³ Ernst 2011, 240–241.

⁴⁴ SPR:n Kontti, Patakirppis ja Hyllymeri.

⁴⁵ ”Google Play: Rotary Phone”, play.google.com 7.7.2016.

Ohjeistukset lankapuhelimen soveliaasta käytöstä jatkuvat myös käsityksissä matka- ja älypuhelinten soveliaasta käytöstä. Kovaan ääneen puhelimeen puhumista julkisilla paikoilla ei edelleenkään katsota hyvällä. Puhelin itsessään säilyttää myös ylellisyystavaran leiman, joskin se on siirtynyt ensin lankapuhelimesta matkapuhelimiin⁴⁶ ja sitten älypuhelimiin ja etenkin älypuhelinbrändeihin.

Lankapuhelimen elämän jatkuminen muutoin kuin kuriositeettina on mahdollista myös retrovaation muodossa. Retrovaatio tarkoittaa menneeseen jääneen kohteen kuten tuotteen, palvelun tai tuotantomenetelmän kääntämistä uuteen käyttöön historiallisen tiedon avulla. Menneen kohteen voi tuoda uuteen käyttötarkoitukseen innovatiivisella tavalla. Kohde voi myös säilyttää kytköksensä alkuperäiseen käyttötarkoitukseensa.⁴⁷ Lankapuhelimen tuominen uuteen käyttötarkoitukseensa voisi tapahtua *circuit bendauksella*⁴⁸ eli laitteen muokkaamisella siten, että sen toiminnot muuttuvat. Teoriassa vanhasta lankapuhelimesta voisi muokata esimerkiksi kellon.

Lankapuhelimen tulevaisuus on otsikointien perusteella synkkä. Dramaattiset ja lyyriset otsikot viittaavat saattohoitoon⁴⁹ ja joutsenlauluun⁵⁰. Liittymiä pidetään jo katoavana kansanperinteenä. Lankapuhelimet eivät enää soi, niihin ei soiteta ja sähköpylväätkin katoavat maisemasta, kun johdot siirtyvät maan alle myrskyiltä suojaan.⁵¹ Lankapuhelimesta on joidenkin käsitysten mukaan tullut tai tulossa museoesine⁵². Veivattava lankapuhelin löytyykin esimerkiksi mediamuseo Rupriikista Tampereelta⁵³. Gitelmanin ja Pingreen mukaan media pyyhkii pois oman historiallisen kontekstinsa. Käytön kautta tutuksi tullut media vaikuttaa luonnolliselta ja ilman historiaa olevalta.⁵⁴ Vaikka lankapuhelimen kehityksestä ja historiasta on lukuisia eri teoksia eri ajoilta, on lankapuhelin alkanut vasta katoamisensa kynnyksellä näyttäytyä medialta, jolla on historia.

Lähteet

Kaikki linkit tarkistettu 28.8.2019.

Päiväkirja-aineisto

Kirpputorihavaintopäiväkirja lokakuu 2018 – tammikuu 2019, Lilli Sihvonon, Pori. Aineisto kirjoittajan hallussa.

Uutisaineisto ja verkkosivut

Aula, Minna. ”Lankapuhelin jää historiaan – uskollisia käyttäjiä löytyy vielä joitakin vuosia.” *Yle Uutiset* 31.12.2016 (päivitetty 1.1.2017). <https://yle.fi/uutiset/3-9354263>.

Elisa Lankapuhelin. 2019. (Haettu 28.8.2019). <https://elisa.fi/asiakaspalvelu/aihe/matkapuhelinliittymat/ohje/lankapuhelin/>.

⁴⁶ Immonen 2002, 258.

⁴⁷ Suominen & Sivula 2016.

⁴⁸ Hertz & Parikka 2012.

⁴⁹ Puikkonen, *yle.fi* 15.3.2017.

⁵⁰ STT-Yle, *yle.fi* 8.1.2019.

⁵¹ Puikkonen, *yle.fi* 15.3.2017.

⁵² Lukkari, *tekniikkatalous.fi* 31.5.2018.

⁵³ Nylund & Penninkangas 2013.

⁵⁴ Gitelman & Pingree 2003, xiv.

- “Google Play: Rotary Phone”. *Google Play*. Päivitetty 7.7.2016. https://play.google.com/store/apps/details?id=com.littlehow.oldphone&hl=en_US.
- Haarala, Joonas. “Nykyuoret eivät osaa käyttää lankapuhelinta – kokosimme käyttöohjeet.” *Yle Uutiset* 17.1.2015 (päivitetty 17.1.2015). <https://yle.fi/uutiset/3-7743956>.
- Kemppainen, Karoliina. “‘Se on niin nostalginen laite’ – lankapuhelin on monelle tarpeeton mutta silti tärkeä.” *Yle Uutiset* 13.6.2015. <https://yle.fi/uutiset/3-8067713>.
- Kiviranta, Varpu. 2012. “Laajakaistapuhelut yleistyvät Pohjoismaissa.” *Yle Uutiset* 4.7.2012. <https://yle.fi/uutiset/3-6206208>.
- “Lankapuhelut kallistuvat ja katoavat pian”. *Puhelinliittymät.fi* 2016 (haettu 28.8.2019). <https://www.puhelinliittymat.fi/lankapuhelut-kallistuvat-ja-katoavat-pian/>.
- Leinonen, Pauliina. “8.-luokkalaisten saivat eteensä vanhan lankapuhelimen – jokainen teki saman virheen.” *Ilta-Sanomat* 26.5.2016. <https://www.is.fi/viihde/art-200001187470.html>.
- Leiwo, Hanne. “Äänimuistotkin ovat katoavia – Vieläkö muistat miltä kuulosti, kun lankapuhelimen rullasta valittiin numeroita?” *Yle Uutiset* 6.3.2015 (päivitetty 6.3.2015). <https://yle.fi/uutiset/3-7851529>.
- Lukkari, Jukka. “Lankapuhelin elää ainakin viisi vuotta.” *Tekniikka & Talous* 24.8.2011. <https://www.tekniikkatalous.fi/uutiset/lankapuhelin-elaa-viela-ainakin-viisi-vuotta/e85c42fa-13b0-30dd-ae53-25454b7ae1b6>.
- Lukkari, Jukka. “Lankapuhelin katoaa Suomesta 2020 – jäljellä enää 151 000.” *Tekniikka & Talous* 31.5.2018. <https://www.tekniikkatalous.fi/uutiset/lankapuhelin-katoaa-suomesta-2020-jaljella-ena-151-000/56de6a98-a25a-3107-b7c3-ac8d44db73e3>.
- MTV Uutiset 13.7.2013. “Lankapuhelin ei olekaan kadonnut – Suomessa yhä liki 900 000 liittymää.” <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/lankapuhelin-ei-olekaan-kadonnut-suomessa-yha-lik-900-000-liittymaa/1910184>.
- Pitkänen, Perttu. “Lankapuhelimen yli 100 vuoden tarina päätymässä Suomessa – Miten käy satojentuhansien puhelimien?” *Taloussanomat* 8.1.2019. <https://www.is.fi/taloussanomat/art-2000005959452.html>.
- Puikkonen, Hannu. “Lankaliittymien saattohoito on alkanut – operaattorit vaikeuksissa kiinteän puhelinverkon ylläpidon kanssa.” *Yle Uutiset* 15.3.2017. <https://yle.fi/uutiset/3-9511295>.
- Rahkonen, Jorma. “Lankapuhelin on yhä ainoa puhelin osassa kodeista.” *Keskisuomalainen*, 28.12.2015. <https://www.ksml.fi/talous/Lankapuhelin-on-yh%C3%A4-ainoa-puhelin-osassa-kodeista/383436>.
- Rautio, Marjatta. “Lankapuhelimia on enää alle puoli miljoonaa – muutto voi pakottaa vaihtamaan matkapuhelimeen.” *Yle Uutiset* 6.8.2017 (päivitetty 9.8.2017). <https://yle.fi/uutiset/3-9760550>.
- Rautio, Marjatta. “Puhelinlangat laulavat vielä vuosikymmenen – viimeiset vuodet tulevat kalliiksi soittajille.” *Yle Uutiset* 14.2.2016 (päivitetty 6.8.2017). <https://yle.fi/uutiset/3-8650370>.
- STT-Yle. *Yle Uutiset* 8.1.2019. “Puhelinlankojen joutsenlaulu jatkuu: Telia lopettaa lankapuhelinliittymät.” <https://yle.fi/uutiset/3-10586318>.
- Telia Kotinumero ja Kotipuhe*. 2019. <https://www.telia.fi/kauppa/liittymat/kotinumero-ja-kotipuhe>.
- Tolonen, Laura. “Lankapuhelimesta turvapuhelin? ‘Kun halutaan varma puheyhteys, se on pistämätön.’” *Yle Uutiset* 27.1.2016 (päivitetty 6.8.2017). <https://yle.fi/uutiset/3-8617007>.
- “VoIP jää kuriositeetiksi Suomessa». *Digitoday* 4.7.2012. <https://www.is.fi/digitoday/art-2000001759490.html>.
- Vähäsarja, Sari. “Haloo, Korhosella! Millaisia muistoja sinulla on lankapuhelimesta?” *Yle Uutiset* 12.6.2015 (päivitetty 14.6.2015). <https://yle.fi/uutiset/3-8063356>.

Kirjallisuus

- Chun, Wendy Hui Kyong. 2011. “The Enduring Ephemeral, or the Future is a Memory.” Teoksessa *Media Archaeology: Approaches, Applications, and Implications*, toimittanut Erkki Huhtamo ja Jussi Parikka: 184–203. Berkeley: University of California Press.
- Ernst, Wolfgang. 2011. “Media Archaeography: Method and Machine versus History and Narrative of Media.” Teoksessa *Media Archaeology: Approaches, Applications, and Implications*, toimittanut Erkki Huhtamo ja Jussi Parikka: 239–255. Berkeley: University of California Press.
- Gitelman, Lisa & Geoffrey B. Pingree. 2003. *New Media, 1740–1915*. Cambridge: MIT Press.
- Givskov, Cecilie. 2018. “Growing old with media technology and the material experience of aging.” *European Journal of Cultural Studies*, 21(3): 305–316. <https://doi.org/10.1177%2F136754941708431>.
- Immonen, Kari. 2002. *Sillat sielujen ja ihmismietteen – Suomalaisen puhelimen kulttuurihistoriaa keskusneideistä tekstiviesteihin*. Helsinki: Edita.

- Jutikkala, Eino (toim.) 1977. *Puhelin ja puhelinlaitokset Suomessa 1877-1977*. Helsinki: Puhelinlaitosten liitto ry.
- Marvin, Carolyn. 1988. *When old technologies were new: thinking about electric communication in the late nineteenth century*. New York: Oxford University Press.
- McMullan, John. 2017. "A new understanding of 'New Media': Online platforms as digital mediums." *Convergence: The International Journal of Research into Media Technologies*, November 2017: 1-15. <https://doi.org/10.1177%2F1354856517738159>.
- Menke, Manuel & Christian Schwarzenegger. 2019. "On the relativity of old and new media: A lifeworld perspective." *Convergence: The International Journal of Research into Media Technologies*, 25(4): 1-16. <https://doi.org/10.1177%2F1354856519834480>.
- Natale, Simone. 2016. "There Are No Old Media." *Journal of Communication*, 66(4): 585-603. <https://doi.org/10.1111/jcom.12235>.
- Nylund, Niklas ja Outi Penninkangas. 2013. "Jokapäiväinen mediamme: Mediamuseo Rupriikin näyttelyuudistus 2012." *Tekniikan Waiheita* 31(1): 46-50. <https://journal.fi/tekniikanwaiheita/article/view/64069/25377>.
- Parikka, Jussi. 2012. *What is Media Archaeology?* Cambridge: Polity Press.
- Hertz, Garnet & Jussi Parikka. 2012. "Zombie Media: Circuit Bending Media Archaeology into an Art Method." *Leonardo*, 45(5): 424-430. https://doi.org/10.1162/LEON_a_00438.
- Ridell, Seija & Pasi Väliäho. 2006. "Mediatutkimus käsitteiden kudelmana." Teoksessa *Mediaa käsittämässä*, toimittanut Seija Ridell, Pasi Väliäho ja Tanja Sihvonen: 7-26. Tampere: Vastapaino.
- Sterne, Jonathan. 2007. "Out with the Trash: On the Future of New Media." Teoksessa *Residual Media*, toimittanut Charles R. Ackland: 16-31. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Suominen, Jaakko & Anna Sivula. 2016. "Retrovation – The Concept of a Historical Innovation." *WiderScreen* 3-4/2016. <http://widerscreen.fi/numerot/2016-3-4/retrovation-the-concept-of-a-historical-innovation/>.